

Перспективи подальшого розв'язання проблеми навчання обдарованих підлітків полягають у площині дослідження психолого-педагогічних аспектів відповідної підготовки педагогічних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленская Д. Рабочая концепция одаренности / Д. Богоявленская, В. Щедриков. – М., 1996. – 96 с.
2. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : дис. ... докт. пед. наук: 19.00.07 / І. С. Булах. – К., 2004. – 581 с.
3. Доровской А. И. Дидактические основы развития одаренности учащихся / А. И. Доровской. – М. : Рос. пед. агенство, 1998. – 209 с.
4. Киричук В. Проектування педагогічних умов для розвитку обдарованої дитини : теоретико-практичний аспект / В. Киричук. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2011. – 128 с.
5. Лебедева В. Психодидактические аспекты проектирования образовательной среды / В. Лебедева, В. Орлов, В. Панов // Школа 2000. Концепции, методики, эксперимент: сб. науч. трудов. – М. : ИОСО РАО. – С. 307 – 312.
6. Лейтес Н. С. Психология одаренности детей и подростков / Н. С. Лейтес. – М. : Издательский центр «Академия», 1996. – 416 с.
7. Лук'яничук Н. Основні види обдарованості у діяльності / Н. Лук'яничук // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика : зб. наук. праць. – Випуск 4. – 2010 р. – С. 72 – 80.
8. Матюшкин А. М. Одаренность и возраст. Развитие творческого потенциала одаренных детей / А. М. Матюшкин. – М. : Изд-во МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 2004. – 192 с.
9. Нечаева О. Умови розвитку потенційно обдарованих школярів / О. Нечаева // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика : зб. наук. праць. – К. : Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. – Вип. 2. – 276 с.
10. Панов В. И. Если одаренность – явление, то одаренные дети – это проблема / В. И. Панов // Начальная школа : плюс-минус. – 2000. – № 3. – С. 3 – 10.
11. Попова Л. В. Психология одаренности. Дифференциация работы с одаренными / Л. В. Попова // Одаренные школьники : особенности развития и содействие самореализации. – Вып. 4. – М. : МИОО, 2006. – 120 с.
12. Семинар для педагогов «Методики работы с обдарованими дітьми». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylist.net/pedagog/00225.htm>.
13. Теплов Б. Способность и одаренность / Б. Теплов // Избранные труды : в 3-х томах. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
14. Юркевич В. С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность: Книга для учителей и родителей / В. С. Юркевич. – М. : Просвещение, 2000. – 136 с.

УДК 378.011.3–051:5]:373.5.091.313

Нудьга М. О.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ОРГАНИЗАЦІЇ РОБОТИ УЧНІВ НАД ВИКОНАННЯМ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

У статті розкрито суть методу проектів і його педагогічний потенціал у шкільній освіті. Проаналізовано особливості керівництва педагогом проектною діяльністю школярів.

Ключові слова: проект, метод проектів, проектна діяльність, учень, учитель, керівництво.

Нудьга М. Роль учителя в организации работы по выполнению учебных проектов. В статье раскрыта сущность метода проектов и его педагогический потенциал в школьном образовании. Проанализированы особенности руководства учителем проектной деятельности школьников.

Ключевые слова: проект, метод проектов, проектная деятельность, учащийся, учитель, руководство.

Nudga M. O. Teacher's role in organization of pupils' work at completing educational projects. The article reveals the essence of the project method and its pedagogical potential in school education. Analyses the peculiarities of teacher's guidance of school pupils' project activity.

Key words: project, method of projects, project activity, pupil, teacher, guidance.

В умовах реформування системи шкільної освіти на засадах особистісного підходу виникає актуальна потреба в пошуку нових ефективних методів і форм організації навчальної діяльності школярів, які дозволяють максимально врахувати індивідуальні потреби й інтереси кожного окремого учня, сприяють його особистісному розвитку, оволодінню визначеними в нормативних документах ключовими компетентностями. Одним із перспективних методів у цьому плані є метод проектів, який у добу інформаційного суспільства отримав принципово нове змістове наповнення.

Як свідчить аналіз наукової літератури, до методу проектів як засобу розвитку особистості дитини зверталися у своїх працях такі відомі педагоги, як П. Блонський, П. Каптерев, С. Щацький та інші. Після багаторічної перерви повернення інтересу вітчизняних і російських науковців до методу проектів було зумовлено кардинальними змінами в соціально-політичному й економічному житті суспільства, що розпочалися в 90-х роках минулого століття й зумовили актуальну потребу в підвищенні якості шкільної освіти, активізації пізнавальної діяльності учнів, формуванні у них практичних умінь і навичок.

Під час проведення дослідження з'ясовано, що в сучасній науковій літературі висвітлено такі аспекти використання методу проектів у школі: загальнотеоретичні аспекти проектної діяльності (Ю. Бабанський, І. Зимня, М. Каган, А. Хуторський та інші), педагогічний потенціал методу проектів (М. Бухаркіна, Т. Веденєєва, І. Чепель та інші), підходи до оцінювання результатів роботи учнів над проектом (Т. Новикова, П. Третьяков, С. Чернікова та інші) тощо. Однак, як встановлено, в наукових працях недостатньо розкрито роль учителя в організації роботи учнів над проектом.

Мета статті – схарактеризувати роль учителя в організації роботи учнів над виконанням навчальних проектів.

Аналіз наукової літератури дозволяє засвідчити розмаїття підходів щодо визначення суті поняття «метод проектів». Зокрема, в різних наукових джерелах метод проектів розуміється як:

- спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, спрямований на отримання результату, втіленого в певну форму (матеріальну, текстову тощо) (І. Ігнатова);
- творча діяльність учнів у межах заданої теми (В. Стернберг);
- система навчання, в якій школярі набувають знання в процесі планування та виконання практичних завдань – проектів (Г. Кожаспірова, М. Сердюк);
- сукупність прийомів, операцій, оволодіння певною галуззю теоретичного чи практичного знання, тією чи іншою діяльністю (В. Гам, А. Филімонов);
- технологія досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, наприкінці реалізації якої передбачається досягти реальний результат (Є. Полат).

У руслі дослідження ми поділяємо точку зору О. Блохіна, який трактує метод проектів як спосіб досягнення дидактичної мети (суб'єктом якої є педагог) через детальну розробку проблеми (суб'єктом якої є учень) та її рішення, що має завершитися реальним практичним результатом, оформленим тим чи іншим способом [2, с. 28].

Деякі автори у своїх працях розкривають, який значний педагогічний потенціал мають навчальні проекти учнів у сучасних умовах. Так, наприклад, П. Шиварев зазначає, що переживання методом проектів «другого народження» насамперед пов'язано з тим, що він відповідає сучасним тенденціям гуманізації шкільної освіти та основним положенням компетентнісного підходу, який широко впроваджується сьогодні в загальноосвітньому закладі [6].

І. Ворончихіна теж вважає, що зростання дидактичної цінності методу проектів сьогодні зумовлено його відповідністю сучасним вимогам до організації навчальної діяльності школярів, наявними дидактичними можливостями перетворити їх в активних суб'єктів освітньої діяльності, сприяти розвитку в них нових соціально значущих потреб і мотивів. З іншого боку, метод проектів дає змогу організувати діючий контроль і корекцію навчальної діяльності школярів з боку педагога на кожному етапі шкільної освіти та при вивченні будь-якої навчальної дисципліни. Причому цей метод можна ефективно використовувати в позаурочній діяльності школярів. Авторка також підкреслює, що застосування в проектній діяльності сучасних технічних засобів ще більше розширює її педагогічний потенціал, дозволяючи виходити молодим людям за межі індивідуального досвіду [3].

О. Пеньковських звертає увагу на те, що в багатьох наукових працях метод проектів розглядається як особистісно орієнтована технологія, що «інтегрує в собі проблемний підхід, групові методи, рефлексивні, презентаційні, дослідницькі, пошукові та інші методи» [5, с. 144].

Як цілісна технологія, метод проектів передбачає:

- можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапного діагностування, варіювання навчальних засобів і методів з метою коригування поточних результатів;
- включення науково обгрунтованої системи прийомів і форм діяльності педагога та учасників проекту на всіх етапах його виконання, наявність чітко визначених критеріїв оцінювання результатів діяльності;
- застосування при вивченні школярами різних навчальних дисциплін [1].

Як підкреслює Л. Масленникова, робота учнів над виконанням навчальних проектів сприяє розвитку в них пізнавальних інтересів, критичного та творчого мислення, умінь самостійно знаходити необхідну інформацію й використовувати її на практиці. Авторка також звертає увагу на те, що застосування методу проектів вимагає, з одного боку застосування різноманітних методів, форм і засобів навчання, а з іншого – передбачає інтегрування учнями знань і умінь з різних галузей науки, техніки, мистецтва тощо [4].

О. Блохін, теж сприймаючи метод проекту як особистісно орієнтовану технологію, наголошує, що цей метод орієнтує учня не на механічне запам'ятовування необхідної інформації, а на індивідуальне виконання пізнавальної, дослідницької, конструкторської роботи в процесі виконання проекту на задану тему. Тому основним завданням для школяра стає не просто оволодіння новим знанням, а розв'язання певних проблем чи завдань (навчально-дослідницьких, технічних тощо) в межах реалізації проекту [2, с. 60].

Слід зауважити, що робота учнів над проектом може реалізовуватися як у межах однієї навчальної дисципліни, так і на основі врахування міждисциплінарних зв'язків. Причому учні можуть залучатися до проектів різних видів: рольових, інформаційних, практико-зорієнтованих тощо. Проте, зазвичай, основними етапами у виконанні проекту будь-якого виду є такі:

- визначення, осмислення соціально значущої проблеми (задачі), на розв’язання якої буде спрямована робота над проектом;
- проектування проекту, тобто планування дій щодо розв’язання поставленої задачі;
- пошук необхідної інформації, її опрацювання, аналіз, осмислення, представлення іншим учасникам проектної діяльності;
- створення школярами відповідного соціально значущого продукту навчальної діяльності як результату їхньої роботи над виконанням проекту;
- презентація (представлення) отриманого продукту.

Як вже вказувалось, використання сучасних технічних можливостей значно розширює дидактичні можливості проектної діяльності школярів, створює додаткові умови для їхнього розвитку. Зокрема, серед цих умов можна виділити такі:

- можливість залучення кожного учня до активного навчально-пізнавального процесу;
- можливість працювати сумісно з іншими людьми на засадах співробітництва, вступати в комунікативний контакт з ровесниками з інших шкіл, регіонів та навіть країн;
- можливість вільного доступу до потрібної інформації не тільки в межах своєї школи, але й у наукових, культурних, інформаційних центрах всього світу, що дає змогу всебічно дослідити порушену проблему та сформулювати на основі опрацьованої інформації власну аргументовану точку зору [5, с. 150].

На підставі вищевикладеного можна підсумувати, що, безумовно, робота учнів над виконанням проекту звичайно виходить за межі вивчення матеріалу на урочних заняттях, що, у свою чергу, вимагає принципової зміни не тільки організації навчальної діяльності, але й ролі самого вчителя. З одного боку, включення методу проектів у навчальний процес дає педагогу можливість значно розширити свій педагогічний інструментарій, включивши до нього різноманітні дослідницькі прийоми та евристичні методи активізації пізнавальної активності школярів. З іншого боку, викладач має відмовитися від домінуючої ролі в організації навчальної роботи школярів і стати модератором їхньої проектної діяльності.

Як стверджує О. Блохін, діяльність вчителя при організації роботи учнів над виконанням навчальних проектів має охоплювати такі три основні напрями:

- формування банку навчально-пізнавальних задач;
- створення умов для виконання школярами творчих проектів;
- забезпечення засвоєння учнями необхідних для цього знань та умінь.

У світлі цього дослідник зазначає, що шкільний педагог зможе здійснювати ефективне керівництво навчальною діяльністю тільки в тому випадку, коли він володіє: знаннями принципів і вимог до підбору об’єктів проектної діяльності учнів; методикою організації роботи учнів над виконанням навчальних проектів та керівництва нею; вміннями здійснення систематичного контролю дій учнів під час виконання проектів; знаннями щодо підготовки необхідних дидактичних і методичних матеріалів для роботи над проектом [2, с. 79 – 80].

Очевидно, що на початку організації роботи школярів над виконанням проекту вчитель має чітко визначити теми проектів, розкрити цілі та завдання, вимоги до виконання кожного проекту, оформлення та презентації його результатів, пояснити критерії їх оцінювання.

Під час виконання учнями проекту педагог має не тільки забезпечити безпечні умови роботи над ним, але й надати школярам відповідну педагогічну підтримку. У руслі цього фахівці вважають, що вчитель у процесі забезпечення керівництва роботою студентів над виконанням навчального проекту має виконувати різні ролі, виступаючи як:

- ентузіаст (стимулює зростання мотивації учнів, що є запорукою успішності їхньої роботи над проектом як ситуації вибору, свободи самовизначення);
- фахівець (демонструє потрібні учням знання й уміння в різних галузях);
- консультант (допомагає долати труднощі під час здійснення проектної діяльності);
- фасилітатор (активізує оцінювальну роботу школярів, спонукає їх до самостійних роздумів, розкриває наявні суперечності в розв’язанні проблеми, надає моральну підтримку);
- спостерігач (відстежує психолого-педагогічні ефекти від участі школярів в проектній діяльності, тобто зміни у сформованості в них особистісних якостей, розвиненості психологічних станів і процесів тощо);
- керівник (допомагає правильно розподілити час та обсяг роботи над проектом);
- партнер у навчальній взаємодії (виступає співучасником навчальної діяльності) [2, с. 81 – 82].

Як засвідчують результати дослідження, метод проектів є важливим об’єктом педагогічних досліджень, причому науковці у своїй працях все частіше термін «метод проектів» замінюють синонімами: «проектне навчання», «проектна технологія» тощо. Крім того, цей метод активно починає застосовуватися вчителями в освітній практиці, причому на різних ступенях шкільної освіти та при вивченні учнями різних навчальних дисциплін. Однак успішність роботи учнів над виконанням навчальних проектів значною мірою залежить від готовності вчителя відмовитися від домінуючої ролі організатора навчальної роботи та виконувати ті ролі, які сприяють підвищенню ефективності проектної діяльності школярів. У подальшому науковому пошуку передбачається проаналізувати специфіку роботи учнів над виконанням проектів у галузі природничо-математичних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехтенова Е. Ф. Педагогические условия формирования проектной деятельности учащихся (на материале национально-регионального компонента школьного исторического образования / Е. Ф. Бехтенова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nspu.narod.ru/behtenova.doc>.
2. Блохин А. Л. Метод проектов как личностно-ориентированная педагогическая технология : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. Л. Блохин. – М., 2006. – 154 с.
3. Ворончихина И. Г. Сравнительный анализ Дальтон-плана и метода проектов как дидактических систем в теории и практике отечественного образования в 20-е годы XX столетия : автореф. ... дис. канд. пед. наук / И. Г. Ворончихина. – Ижевск, 2005. – 22 с.
4. Масленникова Л. Л. Метод проектов, возможности его использования при обучении студентов / Л. Л. Масленникова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.egppk.ru/106.pem>.
5. Пеньковских Е. А. Метод проектов в отечественной и зарубежной педагогической теории и практике (на основе сравнительного анализа) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. А. Пеньковских. – Екатеринбург, 2007. – 217 с.
6. Шиварев П. В. Вопрос о генезисе метода проектов как педагогической технологии в контексте проектной культуры / П. В. Шиварев. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://proekta.ru/Biblioteka/history_MP.doc.

УДК 378

Демчук В. С.
доцент Київського національного
лінгвістичного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТІ

У статті висвітлюються сутність, мета, основні завдання, принципи, зміст, менеджмент, технологія виховної діяльності в університеті.

Ключові слова: виховна діяльність, сутність, мета, основні завдання, принципи, зміст, менеджмент, технологія виховної діяльності в університеті.

Демчук В. С. Теоретические основы воспитательной деятельности в университете. В статье рассматриваются сущность, цель, основные задачи, принципы, содержание, менеджмент, технология воспитательной деятельности в университете.

Ключевые слова: воспитательная деятельность, суть, цель, основные задачи, принципы, содержание, менеджмент, технология воспитательной деятельности в университете.

Demchuk V. S. The theoretical fundamentals of a university educational activity. The given article deals with the key points, aim, objectives, principles, content, management and university educational activity technologies.

Key words: educational activity, key points, aim, objectives, principles, content, management, university educational activity technologies.

Виховна діяльність розглядається як категорія, яка належить до термінологічного апарату теорії виховання і функціонує у взаємозв'язку з такими поняттями: виховання, вихованець, вихованість, вихователь (виховник), національне виховання, виховний процес, виховна мета, виховні завдання, виховна робота, виховний захід, виховуюче навчання, гуманізація виховного процесу, диспозиція, духовні цінності, життєва компетентність, моральність, морально-духовний розвиток, норма особистісна, особистість, позиція, професійне виховання, розвиток особистості, самовиховання, соціалізація, стиль життя, цінність, ціннісна система, ціннісні орієнтації тощо.

Виховна діяльність в університеті – процес створення базису формування ціннісної сфери особистості, системи ціннісних ставлень до світу, до себе; забезпечення співробітництва викладача, куратора і студента, спрямованого на засвоєння вироблених людством культурних цінностей, утвердження соціально значущих норм і правил поведінки особистості. Реалізується в університеті як цілеспрямована діяльність з організації життєдіяльності студентської молоді, що виявляється в аудиторній (навчальний процес – виховуюче навчання) і позааудиторній (виховний процес – створення умов для раціональної самоорганізації студентів, культури праці, дозвілля) роботі.

Призначенням виховної діяльності в університеті є залучення студентів до засвоєння вироблених людством цінностей; створення сприятливих умов для реалізації ними свого природного потенціалу і творчого ставлення до життя, побудови індивідуальної траєкторії ціннісно-сміслового самовизначення особистості. Стратегія виховної діяльності спрямовується на розвиток особистості студента [1; 2].

Вихідними позиціями виховної діяльності в університеті є такі:

- виховна діяльність є основою освітнього процесу в університеті, надзавданням в умовах XXI століття;
- важливим чинником виховної діяльності є науково-методичний супровід, створений з урахуванням запитів суспільства до виховного процесу, потреб та інтересів студентів, специфіки університету;
- виховна діяльність спрямовується на створення умов для професійного становлення особистості, її творчого, наукового, фізичного розвитку; створення єдиного академічного співтовариства, в основі якого лежить спільна життєдіяльність студентів і викладачів; створення виховуючого середовища, виховуючого